

Kulturdepartementet
Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Dato: 09.01.2023

Vår ref: 22/03574-2

Deres ref: 22/4619

Høringssvar - NOU 2022:9 En åpen og opplyst offentlig samtale

Innledning

Det vises til brev av 29.09.22, hvor Kultur- og likestillingsdepartementet sendte «NOU 2022:9 En åpen og opplyst offentlig samtale – Ytringsfrihetskommisjonens utredning», på høring. Kirkerådet vil med dette, på vegne av Den norske kirke, inngi et høringssvar til denne utredningen.

Den norske kirkes rolle

Den norske kirke har et grunnlovsfestet samfunnsoppdrag som folkekirke etter Grunnloven § 16. Trossamfunnsloven § 10 fastsetter statens forpliktelse om å legge til rette for at Den norske kirke forblir en landsdekkende folkekirke.

Det er i dag over 3,5 millioner innbyggere som er medlemmer i Den norske kirke, om lag 65 % av befolkningen. Kirken er landets største organisasjon i sivilsamfunnet med tilbud til hele befolkningen, eksempelvis barn og unge, eldre og mennesker som opplever ensomhet, uhelse eller andre utfordrende livssituasjoner.

Den norske kirke tar hele tiden ytringsfriheten i bruk gjennom sitt virke og sine aktiviteter, og er aktivt med på å støtte opp om, og tilrettelegge for, at denne rettigheten benyttes og vernes om. Dette gjelder både på nasjonalt nivå og lokalt gjennom de om lag 1200 menighetene rundt om i landet. Dette skjer gjennom alt fra forkynnelsen under søndagens gudstjenester, til utrustning og myndiggjøring av barn og ungdom gjennom aktiviteter og konfirmasjonsopplegg, til det å være en stemme for sårbare grupper og de som ikke når fram i det offentlige ordskiftet.

Den norske kirkes utgangspunkt

Gud har skapt, og har omsorg for hele verden og alle mennesker. Kirkens oppdrag er å fremme vekst, glede og livsutfoldelse. Det innebærer å forsvare alle menneskers mulighet til søken etter nye innsikter, fri meningsdanning og politisk og sosialt engasjement. Ytringsfrihet er en sentral og nødvendig side ved en slik livsutfoldelse. Den er avgjørende for et velfungerende demokrati og en rekke andre menneskerettigheter, herunder religionsfriheten. Den norske kirke støtter derfor alle gode tiltak for å bevare og styrke ytringsfriheten i Norge.

Mangfold er et grunnleggende gode i samfunnet, og vi må alle stadig øve oss i toleranse og åpenhet for det som framstår som annerledes eller fremmed. Ytringer som mangler en grunnleggende respekt for andre mennesker eller en anerkjennelse av alle menneskers

verdighet, begrenser menneskers livsutfoldelse. De bryter med Guds gode vilje for alle mennesker og våre liv i fellesskap med hverandre. Ytringsfrihet må derfor ses i lys av andre sentrale hensyn og rettigheter og følges av et ytringsansvar. Der mennesker blir ofre for hatprat eller krenkelser, vil Den norske kirke holde fast menneskeverdet, rettferdighet og demokratisk medborgerskap.

En åpen og opplyst offentlig samtale i et livssynsåpent samfunn

Sammen med religionsfriheten, er ytringsfriheten en av de mest fundamentale rettighetene et demokratisk samfunn har. Disse to rettighetene står ikke i motsetning til hverandre, men utfyller og forsterker hverandre, og kan derfor med fordel oftere ses i sammenheng.

Det er i Norge i dag bred tverrpolitisk enighet om at staten skal legge til rette for det som kalles «et livssynsåpent samfunn.» Idealet om det livssynsåpne samfunn ligger til grunn for den nye lovgivningen på feltet, lov om tros- og livssynssamfunn, som trådte i kraft 1. januar 2021. Forarbeidene til denne loven peker på statens rolle i aktivt å understøtte og anerkjenne trosaktørene og religionsfriheten, å anerkjenne troens betydning i menneskers liv og sikre retten til religionsutfoldelse, også i det offentlige rom, i tillegg til å framheve tros- og livssynssamfunnenes viktige rolle i samfunnet.

Idealet om det livssynsåpne samfunn nevnes ikke i kommisjonens utredning, men i diskusjonen om ytringsfrihetens vilkår i Norge i dag, kan dette prinsippet være med å kaste lys på viktige perspektiver. For, som kommisjonen skriver, står ytringsfriheten som verdi sterkt i Norge. Det samme kan sies om ytringsfriheten som rettighet.

Idealet om det livssynsåpne samfunn strekker seg imidlertid mye lengre enn et rettslig minimum. Det peker mot et åpent samfunn hvor man aksepterer å bli eksponert for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom. Det innebærer også å lære å tåle hverandre. Uten å bagatellisere verbale krenkelser, og uten å parkere samtalen om ytringsansvar, er det viktig at vi som samfunn må lære oss å tåle det vi ikke liker å høre.

Man kan stille spørsmål ved hvor nyttig bruken av begreper som «identitetspolitikk», «kanselleringskultur» eller «krenkelse» er, med tanke på hvordan disse begrepene i dag både brukes politisk og er omdiskuterte. Uavhengig av dette, er det viktig at trender som bidrar til å innskrenke ytringsrommet i Norge i dag, gjenkjennes. At dette skjer, er et problem. Kommisjonen peker på et grunnleggende viktig poeng når den skriver at «[i]dentitetspolitiske kamper bør utvide det retoriske medborgerskapet for flere grupper, ikke innskrenke rommet for andre»

Hatefulle ytringer

Dette bør være en del av bakteppet i den tidvis noe krevende diskusjonen knyttet til hatefulle ytringer og reguleringen av dette i straffeloven § 185.

Her vil Den norske kirke først anerkjenne de utfordringene som er knyttet til denne siden av ytringsfriheten. Som kommisjonen skriver i sin utredning, bidrar både spredning av feilinformasjon og «ordvekslinger hinsides alminnelig høflighet» til å sette ytringsfriheten på prøve. Ytringsfriheten misbrukes av aktører som bidrar til hat og polarisering. Dette er langt fra kjernen av hva ytringsfriheten er ment å verne. Ytringsfriheten er ikke absolutt, og den trenger reguleringer. Den norske kirke vil understreke viktigheten av at vi som samfunn arbeider med kraft og målrettethet når det gjelder forebygging av hat – og det som skaper og avler dette.

Samtidig er Den norske kirke grunnleggende enig i kommisjonens klare utgangspunkt: «Sterk statlig innblanding, flere forbud og mer straff må begrenses til det strengt nødvendige.» Mer straff og flere forbud er ikke løsningen på utfordringene knyttet til ytringsfriheten i dag.

Uten å gå inn i diskusjonen om selve utformingen av straffeloven § 185, pekes det her på utfordringen som knytter seg til stadig å utvide denne bestemmelsen til å gjelde nye minoriteter eller grupperinger. Det er viktig å spørre seg om dette er veien å gå. Her er det også verdt å peke på at det for det første eksisterer beskyttelse i andre bestemmelser i lovverket, og at en slik fortsatt utvikling vil bidra til å utvanne beskyttelsen som ligger i religionsfriheten.

Norge trenger et sterkt og mangfoldig sivilsamfunn som ikke overlater arbeidet mot hatefulle ytringer til politi og rettsvesen. Den norske kirke støtter kommisjonens forslag som handler om etablering og styrking av tiltak i flere sektorer i så henseende. Vi som samfunn trenger å utvikle en kultur og ytringsrom hvor aktive medborgere bruker sin ytringsfrihet mot andres (mis)bruk av denne rettigheten.

Dialog og konfliktløsning

Det må jobbes aktivt for et åpent rom hvor tro, livssyn og meninger ytres. Det norske samfunnet trenger aktive medborgere som bruker sin ytringsfrihet kreativt og konfliktløsende. Dette gjelder alle generasjoner, men barn og unge trenger ekstra støtte, ressurser og verktøy slik at de i økende grad kan stå fram som myndige mennesker og møte destruktive ordvekslinger med sin ytringsfrihet.

Den norske kirke vil understreke viktigheten av, og kraften i å skape rom for møtet mellom mennesker, ansikt til ansikt. Dette erfarer kirken blant annet gjennom dialogarbeid både nasjonalt og internasjonalt. Den norske kirke er involvert i mange dialoger gjennom sitt arbeid, og vil understreke dialogens egenverdi, som en relasjonell praksis som er viktig i seg selv. Samtidig er møter mellom mennesker også et redskap til å bygge ned fordommer, forebygge konflikter og skape steder hvor tillit kanskje kan gjenopprettes.

Kommisjonen peker også i sin utredning på hvordan for eksempel meglings i konfliktråd kan være et verktøy. Hensikten er at man «gjennom dialog kan finne fram til gode løsninger, enten det gjelder å gjøre opp for konkrete lovbrudd eller gjenopprette mellommenneskelige relasjoner.» Dette slutter Den norske kirke seg til, og vil følgelig uttrykke støtte til kommisjonens forslag til tiltak som går ut på å utforske ikke-rettslige mekanismer i tillegg til straff av ytringer. Her kan både økt bruk av Konfliktrådet, styrking av arenaer for dialog og forebyggende samtaler som ikke er i regi av politiet være viktige og nyttige. Slike arenaer bidrar til å skape retorisk medborgerskap og bred ytringsberedskap.

Den norske kirke er seg bevisst sitt ansvar som en sivilsamfunnsaktør som kan bidra til å skape trygge rom der mennesker kan møtes, bli kjent, skape relasjoner på tvers av tradisjonelle skillelinjer og uenigheter, og kanskje også bygge bro mellom mennesker som er i konflikt. Som del av tros- og livssynsmangfoldet i Norge, har kirken erfaring med å være del av et «uenighetsfellesskap». I dette fellesskapet er enighet ikke nødvendigvis målet, men nettopp brytninger mellom ulike tros- eller livssyn eller meninger som del av et fellesskap der det er rom for stort mangfold, også i ytringer. Her har alle lokalmenighetene landet rundt et ansvar, og mange muligheter til å spille en aktiv rolle.

Avsluttende kommentarer

Den norske kirke vil avslutningsvis benytte anledningen til å påpeke utfordringer som urfolk og mennesker med minoritetsbakgrunn kan oppleve når de ytrer seg i offentligheten. Vi ønsker spesielt å oppfordre myndighetene til å se kommisjonens anbefalte tiltak rettet mot samer og nasjonale minoriteter, i sammenheng med Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport som kommer i 2023. Her påhviler det Norge et spesielt historisk ansvar å arbeide helhetlig for å skape en vei framover preget av tillit, forsoning og rettferdighet.

Den norske kirke ønsker til slutt også å løfte fram funksjonsnedsattes tilknytning og tilgang til ordskiftet. Som kommisjonen peker på, er ikke ytringsfrihetens infrastruktur i Norge god nok i dag, og skal det offentlige ordskiftet være tilgjengelig for alle, må den være universelt utformet med reell tilgang til informasjon og muligheter for deltakelse. Den norske kirke

støtter kommisjonens anbefalinger om å arbeide for å bedre den reelle ytringsfriheten for mennesker med funksjonsnedsettelse.

Med vennlig hilsen

Ingrid Vad Nilsen
direktør

Jan Christian Kielland
avdelingsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur.

Mottakere:
Kulturdepartementet

Postboks 8030 Dep 0030 OSLO